

ONTOLOGINIS SKIRTUMAS IR METAFIZIKA

Jolanta Saldukaiytė

Vilniaus universiteto Filosofijos katedra

Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius

Tel. (370 5) 266 7617

Vilniaus universiteto Religijos studijų ir tyrimų centras

Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius

Tel. (370 5) 268 7189

El. paštas: Jolanta.Saldukaiyte@rstc.vu.lt

Straipsnyje svarstoma ontologinio skirtumo ir jo santykio su metafizika problema Heideggerio filosofijoje. Pirmiausia parodoma, kad ontologinis skirtumas yra metafizikos ištaka ir jos galimybė. Taip pat analizuojama, koku būdu Vakarų filosofijos tradicijoje buvo skiriama būtis ir esiniai ir kodėl Heideggeris tai vadina skirtumo užmarštimi. Svarstant tiesos, išsiskakančios į ontinę ir ontologinę, sampratą aiškinamasi, kaip tai atveria skirtumo pamatymo galimybę. Taip pat parodoma, kaip ontologinio skirtumo įžvalga ir ontologinės tiesos samprata pagrindo problemą leidžia iškelti iš naujo ir pagrindą pamatyti kaip bepagrindybę.

Pagrindiniai žodžiai: ontologinis skirtumas, metafizika, tiesa, pagrindas.

Būties ir esinio „santykio“, arba kitaip – ontologinio skirtumo, problemos plėtotę galime aptikti visoje Heideggerio filosofijoje. Pirmą kartą suformuluotas veikale *Apie pagrindo esmę (Vom Wesen des Grundes, 1929)* ir vėliau kituose tekstuose minimas ontologinis skirtumas¹ siejasi su įvairiomis

mąstytojui rūpinčiomis problemomis. Tačiau manytume, kad bene išsamiausiai ontologinio skirtumo problematika suformuluojama vėlesniuose Heideggerio tekstuose, kur filosofo dėmesys nuo štai-būties ontologinės struktūros analizės pasuka pačios būties apmąstymo link. Šiuo Heideggerio kūrybos laikotarpiu išryškėja tai, kad jo filosofija yra nukreipta į Vakarų filosofijos kritiką ir gimsta iš pastangos permąstyti visą metafizikos tradiciją arba, paties Heideggerio žodžiais, *įveikti metafiziką*. Metafiziką Heideggeris

¹ Išties teigti, kad ontologinio skirtumo problema pirmą kartą suformuluota tekste *Apie pagrindo esmę (Vom Wesen des Grundes, 1929)*, galima tik su tam tikromis išlygomis. Tai, kad straipsnis yra skirtas ontologinio skirtumo [ontologische Differenz] problemai, Heideggeris pabrėžia tik 1949 metais šiam veikalui rašytame įvade (Heidegger 1995: 5). Daugelis tyrinėtojų vis dėlto laikosi nuomonės, kad būtent šiame tekste Heideggeris ontologinį skirtumą iškelia kaip filosofinę problemą (Pöggeler 1995: 120). Kita vertus, vėliau išleisti veikalai, parengti pagal ankstyvasias paskaitas, liudija, kad ontologinio skirtumo problemą Heideggeris svarstė ir anksčiau. Tarkim, 1927 metais Marburge skaitytose paskaitose Heideggeris ontologinio skirtumo problemą

analizuoja fenomenologiniame kontekste. Tačiau atskiru veikalu *Pagrindinės fenomenologijos problemos (Die Grundprobleme Der Phänomenologie, 1927)* paskaitos pasirodo tik 1975 metais (Heidegger 1989). Tai, kad įvairių nuorodų į ontologinį skirtumą esama nuo ankstyvųjų paskaitų dar 1920 metais iki 1970-ųjų seminarų, nurodo ir tyrinėtojas D.J. Schmidas (1988: 135).

supranta kaip mąstymą, kuris „užklausia esinį kaip esinį, jį (metafizika – J. S.) pasilieka prie esinio ir neatsisuka į būtį kaip būtį“ (Heidegger 1992a: 99). Tokį „nususikimą“ nuo būties Heideggeris mato visoje Vakarų filosofijoje – nuo Anaksimandro iki Nietzsche's² (žr. Heidegger 1992a: 101). Tvirtinimu, kad tradicija nemastė būties, norima pasakyti, kad tai, kaip ji klausė apie būtį, iš esmės niekuo nesiskiria nuo svarstymo apie esinius. Heideggerio kvietimą „atsigręžti“ į metafizikos neapmąstytą būtį galime matyti kaip klausimo apie esinį ir klausimo apie esinio būtį atskyrimą. Arba kitaip tariant – perskaityti tai kaip nuorodą į būties ir esinio skirtumą. Būties ir esinio skirtumo problematika bene labiausiai aktualizuojama tekste *Europietiškas nihilizmas* (*Der europäische Nihilismus*, 1940). Šiame tekste būtent skirtumo problema išryškina į metafiziką nukreiptos heidegeriškos kritikos momentus, įvairiais aspektais plėtojamus kituose mąstytojo tekstuose.

Ontologinis skirtumas kaip atsitraukimas nuo metafizikos

Atsigręžiant į metafizikos tradiciją, aptinkamos įvairios perskyros: Platono daiktų – idėjų pasauliai, nuomonės – žinojimo sritys, Aristotelio forma – materija, Tomo Akviniečio esinys – esmė, Descartes'o sąmonė – kūnas, Kanto noumenai – fenomenai etc. Atrodytų, kad Heideggeris įveda dar vieną – būties ir esinio perskyrą, taip pratęsdamas Vakarų metafizikos istoriją. Tačiau jo pristatomas skirtumo aiškinimas

² Nors tekste *Kas yra metafizika* (Heidegger 1992a) Heideggeris teigia, kad metafizikos istorija prasideda nuo Anaksimandro, kitur pirmuoju metafiziku vis dėlto iškelia Platoną.

pranoksta pagrindinį metafizikos klausimą „kas yra būtis“ (Heidegger 1977: 1). Heideggeris, nors ir pakartodamas esminį metafizikos klausimą, peržengia metafizikos ribas. Skirtumo problema yra tai, kas išryškina šį jo atliekamą judesį ir pačios metafizikos užklausimą.

Heideggerio teigimu, visa Vakarų filosofijos tradicija nuo Platono iki pat Nietzsche's mastė *metafiziškai*, tačiau *pačios* metafizikos neapmąstė. Mąstytojo tvirtinimu, istoriškai atėjęs toks laikas, kai būtina užklausti patį metafizikos pagrindą. Tekste *Europietiškas nihilizmas*, interpretuodamas Nietzsche's filosofiją, Heideggeris akcentuoja, kad jo siekis yra „sąmoningai patirti, kas buvo įvardyta jos [metafizikos – J. S.] esmėje, ir atpažinti, kokiam užslėptos Vakarų istorijos momente stovime <...>“ (Heidegger 1961: 41). Taigi ir Heideggerio aptariamas ontologinis skirtumas, skirtumas tarp būties ir esinio, siekia ne išspręsti ontologijos problemas, bet veikiau padeda atpažinti tai, iš ko kyla pati ontologija. Heideggerio teigimu, „nuoroda į ontologinį skirtumą [*ontologische Differenz*] identifikuoja ontologijos, o kartu ir visos metafizikos pagrindą ir „pamatą“ (Heidegger 1961: 209). Metafizikoje, nors ir buvo įvairiai reiškiami skirtumai, įtvirtintos įvairios perskyros, tačiau nebuvo keliama pati *skirtumo problema*. Taigi visų pirma bandant aiškintis Heideggerio *skirtumo* sampratą, svarbu atkreipti dėmesį, kad mąstytojas patį *skirtumą*³ padaro filosofijos tema

³ Heideggeris neatsitiktinai ontologinį skirtumą įvardija kaip *ontologische Differenz*. Tai padeda išvengti terminologinės painiavos. Kalbėdamas apie metafizikos perskyras, jis vartoja *Unterscheidung*. Kita vertus, *Unterscheidung* vartoja ir kalbėdamas apie jam rūpimą būties ir esinio skirtumą, tačiau dar kaip nesuprastą. Lietuvių kalboje tiek *Differenz*, tiek *Unterscheidung* verčiami taip pat.

ir problema. Manytume, kad heidegeriškas skirtumo problemos formulavimas nesutampa su bandymais šios problemos svarstymą įžvelgi visoje Vakarų filosofijos istorijoje. Tokią poziciją pristato tyrinėtojas J. A. Bellas, knygoje *Skirtumo problema: fenomenologija ir postruktūralizmas (The Problem of Difference: Phenomenology and Poststructuralism, 1998)* šią problemą tapatinantis su kalbėjimu apie ir per skirtumus. Bellas skirtumo problemą [*problem of difference*] aiškina kaip iš dviejų opozicijų atsirandančią įtampą, kuri sukuria naują „problema“ kaip šalutinį produktą. Jo teigimu, tai problema, kuri parodo, kad „perskyros dvi dalys yra susijusios ir viena nuo kitos priklausomos“⁴ (Bell 1998: 3). Taip interpretuojama skirtumo problema aptinkama visoje metafizikoje ir kaip tokia nebuvo nutrūkusi. Taigi ir visą Vakarų filosofijos istoriją būtų galima papasakoti kaip *skirtumo problemos* istoriją, skirtumo istoriją. Žinoma, nėra abejonų, kad skirtumas reiškėsi visoje filosofijos istorijoje, tačiau tvirtintume, kad kaip problema nebuvo suformuluotas.

Heideggeris, svarstydamas būties ir esinio skirtumą, viena vertus, patį skirtumą svarsto kitokiu būdu, nei metafizika aptaria savo įvedamas perskyras, antra vertus, Heideggeris eina anapus metafizikos įvedamų perskyrų ir skirtumų. Žvelgiant iš jo perspektyvos metafizikoje svarstomos perskyros veikia būtų skirtumo problemos užmaršties istorija (analogiškai metafizikai kaip būties užmaršties istorijai).

⁴ Užbėgant už akių galima pasakyti, kad Heideggeris taip pat akcentuoja šį abipusį abiejų perskyros dalių priklausomumą, būties ir esinio savitarpio priklausomybę [*Zusammengehören*]. Nors tai yra svarbus momentas aiškinant skirtumo problemą, tačiau nėra pakankamas.

Ontologinis skirtumas kaip metafizikos ištaka

Ontologinis skirtumas, kaip minėjome, nėra įtvirtinamas nė viena iš metafizikos minimų perskyrų, nėra jis ir mąstymo įvedamas priedas ar pašalinė išdava, t. y. jis nėra tik išmąstomas (Heidegger 1961: 141–146). Anot Heideggerio, ontologinis skirtumas glūdi metafizikos pradžioje, tiksliau – dar iki metafizikos. Būties ir esinio skirtumas, pasak mąstytojo, yra tai, iš ko kyla pati metafizika. Čia vertėtų trumpai atkreipti dėmesį į tai, kaip Heideggeris aiškina, kas tai yra pradžios momentas. Tai nėra kažkoks fiksuotas taškas, nuo kurio kas nors prasideda. Tai toks momentas, nuo kurio kas nors – šiuo atveju metafizika – pirmą kartą yra tuo, kuo taps laiko tėkmėje. Čia galima pasinaudoti D. Schmidto įžvalga, kad Heideggerio kūrinyje *Meno kūrinio ištaka (Ursprung des Kunstwerkes, 1936/56)* pateikiamą pradžios sampratą galima pasitelkti ir aiškinant ontologinį skirtumą kaip metafizikos kilmės šaltinį (Schmidt 1988: 96–124). Pačioje *Meno kūrinio ištakos* pradžioje Heideggeris rašo: „[I]štaka čia reiškia tai, iš kur ir dėl ko koks nors dalykas yra tas, kas jis yra, ir toks, koks yra. Kas koks nors dalykas yra ir kaip jis yra – šitai vadiname to dalyko esme. Kieno nors ištaka yra to kieno nors esmės kilmė [*Herkunft*]“ (Heidegger ir Gadamer 2003: 7). Pasinaudojant heidegeriška meno kūrinio kilmės aiškinimo struktūra, galima sakyti, kad „*klausimu apie metafizikos ištaką klausiamo ir apie jos esmės kilmę*“⁵. Tai yra, teigdamas,

⁵ Plg.: „Klausimu apie meno kūrinio ištaką klausiamo ir apie jo esmės kilmę“ (Heidegger ir Gadamer 2003: 7).

kad ontologinis skirtumas yra tai, dėl ko metafizika yra tuo, kuo ji yra, Heideggeris drauge nurodo ir pačią metafizikos „esmės kilmę“. Metafizika tokia, kokia ji yra, galima tik dėl ontologinio skirtumo. Vakarų tradicijos problematika skleidžiasi tame, kad tarp būties ir esinio yra skirtumas. T. y. Heideggeris nurodo į *realiai* esančią skirtį, kurios mąstymo užmarštis nepanaikina, tik „užslepia“, „pamiršta“ taip, kad pamirštama pati užmarštis⁶. Išties, užmiršti galime tik tai, kas yra arba bent jau iš tikrųjų buvo. Taigi skirtumas yra, tačiau Vakarų metafizikos mąstymo pati konstrukcija lėmė, kad jis buvo užmirštas, paslėptas. Heideggerio atsigręžimas į ontologinį skirtumą ir jo apmąstymas drauge yra ir metafizikos galimybės apmąstymas. Pati metafizika mąstė iš šio skirtumo perspektyvos, tačiau nebandė jo nei temizuoti, nei apmąstyti. Tačiau, kaip jau minėta, Heideggeris patį skirtumą padaro problema, o tai leidžia užklausti pačios metafizikos pagrindą. Permaštydamas metafiziką kaip mąstymo paradigmą, Heideggeris drauge išlaiko savo priklausomybę jos atžvilgiu. Tai ne metafizikos paneigimas, bet jos pačios ir jos lemties permaštymas⁷. Kaip atkreipia dėmesį kritikas T. Langanas, gali pasirodyti, kad Heideggeris savo asmeninę filosofijos poziciją primeta visai filosofijos istorijai. Tačiau, anot jo, tai būtų „išorinė kritika“ Heideggerio atžvilgiu (Langan 1959: 150).

⁶ Derrida vėliau tekste *Differance* sakys, kad kai kalbame „apie skirtumo užmarštį (tarp būties ir esinio), turime kalbėti apie pėdsako pėdsako išnykimą“ (Derrida 1982: 24). Tai yra užmirštama taip, kad užmirštama ir pati užmarštis.

⁷ Heideggeris skiria istoriją kaip *Historie* ir istoriją kaip *Geschichte*. *Geschichte* suprantama kaip lemtis, likimas, tai, kas pačioje pradžioje užduota istoriškai eina išsipildymo link.

Išties, kaip teigia Langanas, Heideggeris laikosi nuomonės, kad „tradicija skleidėsi tokiu būdu, kad šiuolaikinis žmogus save aptinka įkalintą jos lemtyje taip, kad iš esmės gali rinktis tik vieną iš dviejų kelių: plėtoti ryšio su būtimi ir esiniais užslėpimą; arba, skaitydamas būties ir šventumo nebuvimo ženklus, mąstytojas gali pradėti „mąstyti anapus“ metafizinės tiesos sampratos, artėdamas link dienos, kai tiesa bus suvokta kaip tiesa“ (Langan 1959: 150). Kitaip tariant, Langanas akcentuoja tai, jog pasiektas toks filosofijos istorijos momentas, kai išties nelabai ir yra iš ko rinktis. Tai pabrėžia ir pats Heideggeris teigdamas, kad atėjo toks momentas, kai reikia apmąstyti pačios metafizikos pagrindą, ištaką. Grįžimas prie ontologinio skirtumo kaip metafizikos ištakos, to, iš ko kyla ir kame metafizika yra savo esmėje, ir yra ta pastanga.

Skirtumo užmarštis permaštymas

Svarstydamas skirtumą kaip metafizikos nesuformuluotą problemą, Heideggeris taip pat permašto ir „skirtumo užmarštį“. T. y. kaip nutiko, kad metafizika, mąstydamas būties ir skirtumo esinio perspektyvoje ir savo „gyvybę“ gaudama tik todėl, kad tarp būties ir esinio yra skirtumas, paties skirtumo nepastebėjo nei savo pradžioje, nei vėliau. Kita vertus, tekste *Metafizikos įvadas* (*Einführung in die Metaphysik*, 1935–1956) Heideggeris atkreipia dėmesį, kad „visiškai pagrįstai teigiama, jog metafizika vis dėlto klausia apie esinio būtį⁸ [buvinio buvi-

⁸ Cituojama pagal T. Sodeikos vertimą. Skliaustuose pažymimas T. Sodeikos pasiūlytas *Sein* ir *Seiende* vertimas. T. Sodeika *Sein* verčia *buvimas*, *Seiende* – *buvinys*. Čia kol kas pasilieiname prie lietuviškoje tradicijoje įprastesnio *būties* ir *esinio* vertimo.

mą – T. S.], tad būtų visiškai kvaila prikišti metafizikai būties [buvimo – T. S.] užmarš-tį“ (Heideggeris 2004: 51). Keliant klausimą apie būtį, neišvengiamai nurodomas jos skirtumas nuo esinių. Taip pat ir apie esinį galima kalbėti tik jau turint omenyje jo skirtingumą nuo esinių. Jei atkreiptume dėmesį į štai-būtį [*Dasein*] kaip ypatingą esinį, vėlgi matytume, kad negalime apsieiti be bandymo apibrėžti, kas yra būtis, o kas esinys. Paties klausimo apie būtį iškelimas jau ir yra šio skirtumo galimybė. Nesiimant išsamesnės analizės, galima teigti, kad visos metafizikos perskyros skiria tam, kad būtų galima „aptikti“, apibrėžti *būtį*. Tradicija mums sako, kad šios perskyros tai ir nurodo: amžiną, palaikančią, esmę suteikiančią būtį ir būties stokojančią, kintančią, laikiną, provaizdžio, esmės, tikslo besišaukiančią esinį. Tačiau šią metafizikos „savaimę suprantamybę“ Heideggeris ir užklausia. Ar tai, kaip metafizika skyrė būtį ir esinius, išties mums nurodo į būtį? Anot Heideggerio, jau Platono *Sofiste* klausiant, „kas yra būtis“, iš svarstymų lauko išsprūsta tai, apie ką klausama (žr. Heidegger 1977: 1). Tai yra, bandant atsakyti į šį klausimą, pasislepia pats *yra*, pati būtis. Heideggerio įžvalga, kad metafizika *bandžiusi* klausiti ir *klaususi* apie esinių būtį, vis dėlto jį skatina permąstyti patį metafizikos būties klausimą ir būties *skyrimo* nuo esinių *būdą*.

Svarbu tai, kad Heideggeris skirtumą tarp būties ir esinių įvardija *ontologiniu* skirtumu [*ontologische Differenz*]⁹. Būtent ontologinis matmuo heidegeriška prasme (ne *kas* yra, o *kad* yra) neaptinkamas nė

vienoje iš metafizikos perskyrų. Nepaisant pastangos mąstyti *būtį*, Vakarų metafizika, anot Heideggerio, ją „užmiršusi“ ir mąščiusi kaip esinį, t. y. bandžiusis atsakyti į klausimą, *kas* yra būtis, bet nekreipusi dėmesio į patį buvimą, *kad* yra. Būtis tampa suprantama tik ontinėje plotmėje ir taip „panaikinamas“ skirtumas tarp būties ir esinio kaip tarp ontologinio ir ontinio. Tai, kad pastanga mąstyti tiek būtį, tiek *skirtumą* tarp būties ir esinių pasmerkta nesėkmei, Heideggeris išskleidžia veikale *Europietiškas nihilizmas*. Šiame tekste jis atkreipia dėmesį į patį *skyrimo* būdą ir fiksuoja pačios būties supratimo pasikeitimą nuo ankstyvųjų graikų iki Nietzsche’s. Kitaip tariant, į tai, koku būdu būtis buvo skiriama nuo esinių, kaip mąstoma būtis ir jos tiesa.

Europietiškame nihilizme, atsigręždamas į Antikos tradiciją, Heideggeris, apmąsto, kodėl būtis buvo užmiršta ir koks minties poslinkis galėjo lemti, kad būties ir esinio skirtumas liko neapmąstytas. T. y. neapmąstyta tai, kad būtis skiriasi nuo esinių, taip pat ir pats skirtumas kaip problema. Šiame tekste Heideggeris atkreipia dėmesį, kad jau metafizikos pradžioje, kurią jis tapatina su Platono filosofija, pastarojo vartojamas žodis *ousia* nurodo tai, kaip buvo mąstoma būtis ir drauge – kaip ji buvo skiriama nuo esinių. Pats žodis *ousia* reiškia *esamybė* [*die Seiendheit*]¹⁰. Taip, Heideggerio teigimu, pabrėžiama viso to, kas egzistuoja, bendrumas. Esamybė nurodo į pačią bendriausią esinių savybę. Žvelgiant iš ontinės plotmės, t. y. pradant nuo esinių, būtis yra tai, ką

⁹ Vėlesniuose veikaluose Heideggeris atsisakys skirtumą vadinti ir ontologiniu. Užuoat įvardijęs *Ontologische Differenz*, paliks tik *Differenz*.

¹⁰ T. Sodeika *die Seiendheit* verčia kaip *buvimybė*. Kadangi mes laikomės *Seiende* vertimo kaip *esinys*, atitinkamai *die Seiendheit* verčiame kaip *esamybė* (T. Sodeikos pasiūlytas vertimas *Metafizikos įvade*).

galima „abstrahuoti“. „Skirtumas [*Die Unterscheidung*] tarp būties ir esinio yra tai, kad abstrahuojamos visos esinio savybės vardan to, kad gautume pačią bendriausią kaip abstrakčiausią“ (Heidegger 1961: 211). Esinys šiuo atveju yra pavienis, ypatingas, apibrėžtas, o būtis – tai, kas bendra visiems esiniams. Tačiau tokiu atskyrimu, Heideggerio manymu, nieko nepasakoma apie pačią būties esmę. Būdas, kuriuo būtis skiriama nuo esinių, ir būdas, kuriuo metafizika mąsto būtį, kaip matome, yra abstrakcijos kelias. Kadangi būtis nusakoma kaip pati abstrakčiausia ir bendriausia, bandymas ją išsakyti turėtų būti dar bendresnis. Tačiau tai, anot Heideggerio, jau prieštarautų būties esmei [*Wesen*]. Jei būtis aiškinama kaip pati bendriausia ir abstrakčiausia, negali būti nieko, kas būtų dar bendresnis ir dar abstraktesnis. Kaip nurodo tekste *Metafizikos įvadas*, „už šios bendriausios sąvokos „būtis“ [„buvimas“ – *T. S.*] reikšmių srities griežtai kalbant nebėra nieko, kuo remiantis taptų įmanomas jos tolesnis apibrėžimas. Tenka susitaikyti su šia didžiausia bendrybe. Būties [buvimo – *T. S.*] sąvoka yra galutinė“ (Heideggeris 2004: 59). Taigi būtį aiškinant kaip *ousia*, pati būties esmė lieka pasislėpusi. Viena vertus, gaunama pati bendriausia sąvoka, tačiau drauge ji yra ir pati tuščiausia. Heideggeris toliau klausia, „ar būtis [buvimas – *T. S.*] gali būti traktuojama vien kaip bendriausia sąvoka, kurią galima aptikti visose konkretesnėse sąvokose, o gal būties [buvimo – *T. S.*] esmė yra visiškai kita, gal kaip tik todėl ji yra kas tik norit, tik ne ‘ontologijos’ objektas“ (Heideggeris 2004: 59; taip pat žr. Heidegger 1977). Būties supratimas kaip *ousia* užslepia ankstyviesiems graikams būdingos

būties kaip *physis*¹¹, kaip gimties supratimą. Būties tapimas bendrąja sąvoka lemtingas, nes taip ji išstumiami į transcendenciją, kas galiausiai lemia jos tapimą esiniu, o drauge ir skirtumo tarp būties ir esinių išnykimą.

Vienu pirmųjų tokių žingsnių Heideggeris teigia esant jau ankstyvojoje metafizinėje tradicijoje išryškėjusį ir vėliau akivaizdžiu tapusį būties apriorinį charakterį. Būčiai priskiriamas *a priori* charakteris, mąstytojo teigimu, yra vienas iš pagrindinių bruožų, nusakančių metafizinei tradicijai būdingą būties ir esinio perskyrą. Būties aprioriškumas konstatuojamas žvelgiant iš esinių perspektyvos. Teigiant, kad būtis yra *a priori*, pasakoma, kad būtis yra ankstesnė nei esiniai, kitaip tariant, pirmesnė laiko prasme. Žinoma, čia galima atkreipti dėmesį į tai, kad mūsų pažinimo tvarka yra kitokia – mes pirmiau susiduriame su esiniais. Tik pažindami esinius, ką nors sužinome apie būtį – iš esinių buvimo žinome apie buvimą, būtį apskritai. Tačiau, nepaisant mūsų pažinimo tvarkos, savo esme būtis yra pirmesnė, ji jau yra esiniuose iki mums tai suprantant. Taip *a priori*, *ankstesnis* tampa tuo, kas nusako būties „skirtumą“ nuo esinio (Heidegger 1961: 212). Anot Heideggerio, *a priori* panyra į skirtumą tarp to, kas buvo iki, ir to, kas ateina po pažinimo, t. y. suvokimo. Tuo pat metu būtis suprantama kaip aukštesnis esinys [*das Seiendste*], pati esamybė. „Būtis yra *ontos on*, o esiniai tampa *me on*¹²“ (Heidegger 1961: 277).

¹¹ *Physis* gali būti verčiama kaip *gamta* ar prigimtis. Tačiau, kaip teigia K. Sabolius, heidegerišką dvasią labiau atitinka *physis* vertimas kaip *gimtis* (žr. Sabolius 2000: 37–38).

¹² *me on* – *me* – kaip esinio (*on*) neigimas, bet ne radikalus jo nuneigimas. Veikia galbūt tai kaip esinys be būties.

A priori tampa savybe ir būtis kaip *aletheia*, kaip *physis* pasislepia. T. y. nutolstama nuo pirmapradžio būties kaip nuolatinio atsisikleidimo, nuolatinio išėjimo iš nepaslėpties į atvertį supratimo, būdingo ikisokratiškams¹³. Tekste *Būties istorijos nulemtas nihilizmas (Die Seinsgeschichtliche Bestimmung des Nihilismus)* Heideggeris pažymi, kad nuo pat metafizikos pradžios būtis buvo mąstoma kaip *a priori*, kaip ankstesnė nei esiniai. Tačiau tokiu atveju būtis mąstoma remiantis esiniais ir dėl esinių. Kiek būtis mąstoma kaip *a priori*, tiek būtis kaip būtis lieka neapmąstyta, taip pat ir jos santykis su esiniais. „Tai, kad kiekviena metafizika, net platonizmo apvertimas, mąsto esinių būtį kaip *a priori*, tik patvirtina, kad metafizika būtį palieka neapmąstyta“ (Heidegger 1961: 347). Metafizika, Heideggerio teigimu, pripažįsta, kad esiniai nėra be būties, tačiau veik drauge su šiuo pripažinimu būtį transformuoja, ją paversdama idėja, aukštesniu esiniu, Absoliutu, pirmąja priežastimi etc. Taigi būtis metafizikoje tampa esiniu, „užmirštama“. Drauge ji įtraukiama į tam tikrą tvarką, atskiriama kaip kažkas pirmesnio už esinius, juos grindžiančio ir palaikančio. Būtent ši tvarka, pasak Heideggerio, parodo, kaip metafizika supratusi būties ir esinio skirtumą. Tačiau jei kalbėtume apie anksityvųjų graikų būties supratimą, kaip teigia Heideggeris, jokios tvarkos nepastebėtume: *physis* tvarkos visai nereikia.

Ši būties pirmumo esinių atžvilgiu tvarka struktūroja metafizikos prieigą prie būties mąstymo. Heideggeris sako, kad

¹³ Išsamiau apie Heideggerio interpretuotą ikisokratiškams būdingą būties mąstymą žr.: Sabolius 2000.

„[m]etafizika žymi ne ką kita kaip esinių būties pažinimą [*Wissen*], kuris išskiriamas *a priori* dėka ir Platono suprantamas kaip idėja“ (Heidegger 1961: 220). Būtį aiškindamas kaip idėją, Platonas jai suteikia *a priori* prasmę. O būties kaip idėjos supratimas veikia vėlesnę metafiziką – ji visa, anot Heideggerio, tegali būti vadinama idealizmu, nes būties ieškoma idėjoje ir ji tapatinama su idealu. Būties supratimas kaip idėjos, Heideggerio teigimu, yra nuoseklus ėjimas būties sutapatinimo su esiniu, t. y. *skirtumo* tarp būties užmiršimo, keliu. Galima sakyti, kad nors ir išlaikomas „horizontalus“ skirtumas tarp būties ir esinio supratimas, tačiau „vertikalus“ – pamirštas. Tuo norime pasakyti, kad būtis ir esinys tebeatomi kaip besiskiriantys įvairiais bruožais, savybėmis etc., tačiau tai veikia yra *kiekybinis* skirtumas. T. y. būtis turi daugiau ir geresnių savybių, o esiniai yra stokojantys. Bet tai nėra *ontologinis* skirtumas, nes metafizika būties nemąsto kaip ontologiškai skirtingos.

Būties supratimas kaip idėjos Heideggerio traktuojamas kaip ankstyvoji Nietzsche's mąstymo „prieistorė“. Mat Platonui aukščiausia idėja ir tuo pačiu metu visų idėjų esmė yra gėrio idėja – *agathon*. Nors ir atkreipdamas dėmesį į tai, kad pati vertybinio mąstymo samprata Platonui svetima, gėrio idėją Heideggeris interpretuoja kaip jau nuo pat pradžių turinčią vertybinę charakteristiką. Platono filosofijoje gėrio idėja yra esinių buvimo sąlyga. Kuo labiau jie atitinka, išreiškia gėrio idėją, tuo jie patys turi daugiau būties. Taip idėja kaip sąlyga, Heideggerio teigimu, galiausiai tegali tapti tik vertybe. Būties ir vertybės sutapatinimas, pradėjęs ryškėti Platono filosofijoje (*ousia* kaip idėja, idėja kaip *agathon*), vėliau Descartes'o

(idėja kaip *perceptio*) ir Kanto filosofijoje (būtis kaip daiktų daiktiškumo sąlyga [*Gegenständlichkeit der Gegenstände*]), labiausiai išsiskleidžia vėlesnėje metafizikoje (Heidegger 1961: 232–233). Būtis kaip idėja, Heideggerio tvirtinimu, galiausiai tegali būti projektuota kaip valia galiai. Tai ir išsiskleidžia Nietzsche's filosofijoje. Būtent Nietzsche, Heideggerio manymu, labiausiai išryškina būties sutapatinimą su vertybe. Tekste *Nietzsche's žodis „Dievas mirė“* (*Nietzsches Wort „Gott ist tot“*, 1943) Heideggeris atkreipia dėmesį, kad „[k]ai esinio būtis pažymima vertybės antspaudu ir taip užantspauduojama jos esmė, tada šios metafizikos stichijoje, t. y. šiai epochai būdingos esinio kaip tokio tiesos stichijoje, išnyksta bet koks kelias, vedantis į būties patirtį“ (Heidegger 1992b: 208–210). Tai yra būties tiesa, suvokta kaip vertybė, prie pačios būties nepriartina, o priešingai – ją dar labiau slepia. „Neįsimąstydamas į būtį ir jos tiesą, Vakarų mąstymas nuo pat pradžią ir nuolat mąstė esinį kaip tokį. <...> Būtis metafizikos istorijoje nužeminta iki vertybės. Tai reiškia, kad būčiai neleidžiama reikštis kaip būčiai. <...>. Juk šiuo atveju metafizika ne tik nemąsto pačios būties, bet šis būties ne-mąstymas atrodo taip, tarsi jis mąstytų būtį, nes jis būtį vertina kaip vertybę, kaip didingiausią dalyką, todėl bet koks klausimas apie būtį pasidaro neberekalingas“ (Heidegger 1992b: 208–210). Taigi, Heideggerio teigimu, tiek, kiek būtis interpretuojama vertybiniame kontekste ir kiek pasirodo kaip vertybė, tiek jos būtiškasis charakteris nepasirodo.

Taigi tai, kaip metafizika bandė apibrėžti ir nusakyti būtį – abstrahuodama bendras esinių savybes, būtį traktuodama kaip idėją

ir galiausiai kaip vertybę¹⁴, – pačios būties esmės neatskleidžia. Pačia savo esme metafizika Heideggerio pamatoma kaip vis gilėjanti būties užmarštis. Būtis iš esmės įstatoma į tą pačią tvarką kaip esinys ir mąstoma tomis pačiomis kategorijomis. Taigi ištis, anot Heideggerio, mąstomas tik esinys jo tiesoje ir ši tiesa laikoma pačia būtimi. Tekste *Apie pagrindo esmę* Heideggeris tvirtina, kad tai, ką tradicija laikė ontologija, iš esmės yra ontika (Heidegger 1995: 14, n14). Metafizika ieško, kas yra esinio tiesa, tačiau prie būties tiesos taip ir nepriartėja. Tai, kad būties tiesa ir esinio tiesa buvo svarstoma remiantis tokiu pačiu principu, sykiu paslepia ir ontologinį skirtumą.

Tiesos esmė ir ontologinis skirtumas

Įžvalga, kad metafizika taip ir nepriartėjusi prie būties tiesos, Heideggeriui leidžia teigti, jog veikiausiai reikia ieškoti naujos prieigos prie būties. Siekdamas mąstyti būtį kaip skirtingą nuo esinio ir mąstyti būtį jos tiesoje, Heideggeris užklausia pačią tiesos sampratą. Jei klaidingas pats mūsų tiesos supratimas, tai ir prieiga prie filosofinių problemų klaidinga. Taigi ir būties prasmė negali būti atskleista einant tokiu tiesos ieškojimo keliu¹⁵. Klausimą apie tiesos esmę Heideggeris kelia įvairiuose veikaluose, tačiau bene išsamiausiai analizuoja tekstuose *Apie pagrindo esmę* ir *Apie tiesos esmę*

¹⁴ *Onia* – idėja – *agathon* – *percepto* – valia galiai.

¹⁵ Kita Heideggerio numatoma alternatyva – galbūt apie būtį yra beprasmiška kalbėti apskritai. Tuomet būtis būtų beprasmybės šaltinis. Tačiau Heideggeriui būtis yra prasminga, reikia tik surasti tinkamą horizontą, kur tą prasmę būtų galima patirti. Kaip teigia tyrinėtoja Vail, Heideggeris tiki, kad mūsų prasmės siekis yra išaknytas žmogiškosios egzistencijos charakteryje, kuris yra daugiau nei vien tik loginis mąstymas (Vail 1972: 25).

(*Vom Wesen der Wahrheit*, 1943). Kaip jau minėta, 1949 metais rašytame įvade tekstui *Apie pagrindo esmę* Heideggeris teigia, kad šis veikalas yra skirtas ontologinio skirtumo problemai (Heidegger 1995: 5). Išties pačiame tekste, kuriame daugiausia dėmesio skiriama tiesos, pagrindo ir transcendencijos aiškinimui, ontologinis skirtumas nėra analizuojamas, apie jį tik keletą kartų užsimenama. Tačiau Heideggerio padaryta nuoroda tarytum skatina tiek tiesos, tiek pagrindo, tiek transcendencijos analizę pajungti ontologinio skirtumo aiškinimui. Bandant atsakyti į klausimą, kodėl buvo užmirštas skirtumas tarp būties ir esinio, svarbu atsekti tą esminį metafizinės minties posūkį, kuris užkirto kelią būties tiesos ir skirtumo tarp būties ir esinio mąstymui. Kaip matėme, būdas, kuriuo metafizika skyrė esinius ir būtį, panaikino prieigą prie būties patyrimo. Kvestionuodamas metafizikos prieigą prie būties, Heideggeris permąsto tiesos esmę, keldamas klausimą, kiek klasikinė tiesos samprata yra tinkama mąstant (apie) būtį. Jeigu ji pakankama keliant klausimus apie esinius, kitaip tariant – apie ontinę plotmę, gal ji vis dėlto nėra pakankama svarstant ontologines problemas? Tekste *Apie pagrindo esmę* užklaudamas klasikinės tiesos teoriją Heideggeris išryškina, kad tiesa Vakarų filosofijoje suprantama kaip minties ir daikto, subjekto ir predikato atitikimas (Heidegger 1995: 8–18). Platonas tiesą suvokia kaip daiktų ir idėjų atitikimą. Kaip jau matėme anksčiau, idėja, anot Platono, tampa *agathon* ir per tai – lemiamą sąlygą. Descartes'as tiesą aiškina ne tik kaip atitikimo patvirtinimą, bet ir šio patvirtinimo patikrinimą pasitelkiant *cogito*. Tiesos kaip subjekto ir predikato atitikimą Vakarų

filosofijos tradicijoje, anot Heideggerio, labiausiai išplėtoja Gottfriedas Leibnizas¹⁶. Tai yra numatomas toks subjekto ir predikato ryšys, kad predikatas visada jau glūdi subjekte. Subjektas ir predikatas yra tam tikrame tapatybės santykiyje. Tiesa čia numatoma kaip universali, tapati, visada galiojanti.

Heideggeris įžvelgia tokios tiesos sampratos nepakankamumą. Tam, kad būtų galima tokia patvirtinanti tiesa, esiniai jau *turi būti esantys*. Tai yra atkreipiamas dėmesys į patį esinių buvimo faktą – tai *kad* jie yra. Kitaip tariant, Heideggeris pabrėžia tai, kad tiesa, kurios sampratą pateikia Leibnizas, jau esti įšaknyta pirmesnėje tiesoje [*Unverborgenheit*], iki-predikatyvioje esinių atvertyje [*Offenbaren*] (Heidegger 1995: 11). Tai yra tam, kad subjektas ir predikatas galėtų būti tam tikrame atitikimo, tapatybės santykiyje, pats subjektas jau turi būti esantis iki tol. Tik kai subjektas jau yra, galima kalbėti apie jo tiesą pasaulyje. Tai tam tikras iki-predikatyvus pasirodymas arba, kitaip tariant, atvertis, manifestavimasis. Heideggeris šią esinių atvertį įvardija ontine tiesa. Iki-predikatyviai atverčiai, Heideggerio teigimu, būdinga, kad ji nėra nei grynas pasirodymas [*Vorstellens*], nei įžvalga ar intuicija [*Anschauens*], nei este-

¹⁶ Pasak T. Langan, Heideggeris savo filosofijoje nei viduramžių, nei modernųjų laikų mąstytojams iki I. Kanto pernelyg daug dėmesio neskiria. Tarkim, Platono tiesos sampratai skiriamas atskirtas veikalas, Descartes'as ir Leibnizas paminimi tik aiškinant tam tikrą tradicijos poslinkį (Langan 1959: 161). Langanas tai aiškina tuo, kad Heideggeriui viduramžiai tėra „tiltas tarp Platono ir Aristotelio ir modernųjų laikų pradžia *chez* Descartes'ą. Bonoventūros, Tomo, Škoto tiesos koncepcijos modifikuoja ir teologizuoja Platono arba Aristotelio [tiesos koncepciją – *J. S.*]; jie nepadaro jokio perversmo nuo graikų pozicijos [pereidami – *J. S.*] į naują epochą“ (Langan 1959: 163).

tinė kontempliacija (Heidegger 1995: 12). Ontinė atvertis pastebima aptinkant save per nuotaikas ir aptinkant save tarp kitų esinių, būnant nukreiptam link jų. Tačiau net toks iki-predikatyvus ar predikatyvus aiškinimas, pabrėžia Heideggeris, negalėtų esinio padaryti sau pačiam prieinamo, jeigu jo manifestavimasis, atvertis nebūtų iš anksto apšviesta esinių būties supratimo. Su esiniais mes galime susidurti tik todėl, kad jie pasirodo būties šviesoje. Teigdamas, kad „[e]sinių atvertį įgalina būties nepaslėptis“, Heideggeris ne tik nurodo, kad esinio pagrindas yra už jo, bet taip pateikia būties ir esinių tiesioginio ryšio interpretaciją¹⁷, drauge nurodydamas ir į jų skirtumą.

Pateikdamas tiesos kaip esinių išėjimo į atvertį ir būties kaip nepaslėpties temą, kurią vėliau išplėtoja tekste *Apie tiesos esmę*, Heideggeris išryškina tiesos sampratą, nesutampančią su pirmiau minėta teiginio, predikatyvios tiesos samprata. Tiesa skleidžiasi kaip išėjimo iš nepaslėpties, kaip *aletheia* procesas. Ji esmingai susiejama su pačiu buvimu – tuo, kas yra. Tai atogrąža į ankstyvųjų graikų būties kaip *physis*, kaip *aletheia* supratimą. Leibnizas (o drauge ir visa Vakarų metafizikos tradicija) predikato ir subjekto atitikimą nusakė neužklaudamas pačių esinių buvimo galimybes, o Heideggeris užklausia kaip tik šį esinių buvimą, tai, kad yra, ir tai jau nurodo ontologinį tiesos aspektą.

Taigi kvestionuodamas ankstesnę tiesos sampratą Heideggeris parodo, kad, jo supratimu, tiesa išsišakoja į ontinę tiesą ir ontologinę tiesą. Metafizika svarsčiusi tik ontinės

¹⁷ Būties ir esinio savitarpio priklausomybės, susiklausymo [*Zusammengehören*] analizę Heideggeris plėtoja tiek *Būtyje ir laike*, tiek *Nietzsche II, Identitāt und Differenz*, kt.

tiesos plotmėje – būtent todėl nesėkmingas buvo klausimo apie būtį kėlimas, būties ir esinio skyrimas. Nepastebėtas tiesos ontologinis aspektas, t. y. kad kas nors būtų *kuo nors*, jis jau turi būti. O tai nurodo ontologinę, paties buvimo, būties plotmę, kad yra. „Ontinė ir ontologinė tiesa, kiekviena skirtingu būdu, siejas su *esiniais jų* būtyje ir esinių *būtimi*“ (Heidegger 1995: 14). Šis vos tepastebimas niuansas tarp „*esinių jų* būtyje“ ir „esinių *būties*“ ir nurodo tai, ką Heideggeris įvardija ontologiniu skirtumu. Vienu atveju turime esinio tiesos momentą, kitu – pačios būties tiesos momentą. Ontologinis skirtumas atsiranda iš ontinės ir ontologinės tiesų skirtumo užčiuopimo. Ontinė tiesa yra grindžiama ontologine, t. y. esinys savo tiesoje gali pasirodyti tik todėl, kad jis yra būtiškame horizonte, kad jis jau yra. Esinys pasirodo būties tiesos atvertyje. Tačiau būtis negali būti grindžiama tokiu pačiu principu kaip esinys – taip, kaip tai darė metafizika. Ontinė tiesa atsiskleidžia per santykį su esiniu, ontologinė – per santykį su būtimi.

Ontologinis skirtumas ir pagrindo klausimas

Ontologinis skirtumas, kuris čia išryškina ontinės ir ontologinės tiesos išsišakojimu, drauge nurodo ir į pagrindo klausimą, *Grundfrage*. Pagrindo problema formuluojama kaip „kodėl yra kažkas, veikiau nei būtų niekis“. Heideggeris šio klausimo svarstymui skiria daug dėmesio tekstuose *Apie pagrindo esmę* (1929), *Metafizikos įvadas* (1935–1956), *Pagrindo dėsnius* (*Der Satz vom Grund*, 1957). Išsamiau pagrindo problemos čia neanalizuosime, tik paryškinsime ontologinio skirtumo ir pagrindo

problemos sąsają. Metafizika, kaip teigia Heideggeris, daugiausia koncentravosi atsakydama į pirmąją šio klausimo dalį: „kodėl“. Pateikiami įvairūs atsakymai: kažkas yra todėl, kad yra idėja, būtis, Dievas, Absoliutas etc. Klausiant apie esinio būtį, jo būtis paliudijama kito, aukštesnio, esinio būtimi. Šitaip ontinė esinių sritis yra neperžengiama ir ontologinis esinio buvimo statusas nėra užklauiamas. Kitaip tariant, neižvelgiamas ontologinis tiesos aspektas, esinio buvimas būties nepaslėptyje. Drauge, Heideggerio teigimu, neižvelgiama ir tai, kad esinio ir būties pagrindas nėra toks pat ir apie jį negali būti klausama tokiu pat principu. Metafizika būties pagrindo ieško tuo pačiu keliu kaip ir esinio pagrindo. Kita vertus, metafiziškai atsakant, kas yra esinio pagrindas, klausimas tuo nebaigiamas svarstyti, nes lieka neaišku, kas yra būties pagrindas. Būtis kaip metafizinis aukštesnis esinys turėtų būti taip pat kuo nors grindžiama ir taip be galo. Jei ieškoma, kas grindžia būtį, vadinas, ir ji pati yra suprantama kaip esinys. Ontinėje plotmėje ieškant būties pagrindo, jis tegali būti ontinis. Tačiau tokiu atveju ir pati būtis yra ontinė. Būčiai tampant esiniu, jos esmė užmirštama. Metafizika, analizuo-dama tiesos, pagrindo problemas, iš esmės sukasi tik esinių lauke, o pati būties esmė lieka neapmąstyta, nors link jos veržiamasi. Heideggerio teigimu, „reiškiantis esinių kaip tokių visumai, niekaip neatsiveria pati būtis ir jos tiesa, bet visa tai vyksta taip, kad esinio būtis yra laikoma būtimi, nes neatsiveria būties tiesa“ (Heidegger 1992b: 213). Heideggerio manymu, šis negalėjimas mąs-tyti būties pagrindo plaukia iš pačios tiesos kaip patvirtinančios tiesos sampratos. T. y. nebuvo keltas klausimas apie esinių būtį, o į

būties pagrindo klausimą apskritai nepajėgta atsakyti, veikiau net nesuformuluota pati pagrindo problema¹⁸ (Heidegger 1995: 7).

Heideggeris pagrindo klausimą kelia iš naujo. Viena vertus, perklausiant, „kodėl yra kas nors veikiau nei būtų niekis“, at-veriami niekio mąstymo galimybė¹⁹, kita vertus, permąstomas pats „yra“. Metafizika, mėgindama atsakyti, „kodėl yra“, tai darė pasitelkdama predikatyvią tiesą. Taip būties būtiškasis charakteris liko pasislėpęs.

Būtis, priešingai nei esinys, priklauso ontologijos, ne ontikos sričiai. Ji nurodo patį buvimą, *yra*. Per išžvelgtą skirtumą tarp būties ir esinio tiesų pamatoma ir pagrindo esmė. Ontologinės tiesos kaip būties tiesos įvedimas nurodo kitą perspektyvą ir pateikia kitoki, nei metafizikai būdinga, pagrindo supratimą. Mąstant ontologiškai, esinio pagrindas pamatomas kaip *ne-esinys*. Taigi, kai sakome, kad būtis yra esinio pagrindas, tuomet teigiame, kad esinio pagrindas nėra joks esinys. Ontologiškai klausiant apie pagrindą, būtis nėra esinys, į kurią būtų galima atsiremti. Būtis neturi esinio cha-rakteristikų. Tokiu atveju pasirodo, kad ir pagrindas yra pagrindo nesatis, *Ab-grund*. Taigi, kai išžvelgiamas skirtumas tarp būties ir esinio, drauge pamatoma, kad būtis, išlik-dama pagrindu esiniui, išties yra pagrindo nebuvimas. Būtis atsisako tokio grindimo, ji *be-pagrindo*, *be-dugno*, *ab-gründing* (žr. Heidegger 1961: 251–252).

Būtį pamatant kaip *ne-esinį*, kaip *be-pa-grindybę*, atsiskleidžia būtiškoji, o ne ver-

¹⁸ Plg.: <...> abejotina, ar pagrindo problema atitin-ka „pagrindo principą“ ir ar apskritai ji buvo iškelta šia-me principu. Jei taip, tai pagrindo problema visų pirma turi būti sužadinta“ (Heidegger 1995: 7).

¹⁹ Apie niekio ir pagrindo problemos sąsajas dau-giau žr. Šerpytytė 2007: 279–303.

tybinė jos charakteristika, kuriai atstovavo visa Vakarų metafizika, tiek išreikšdama gėrio idėją (Platonas), tiek ir valią galiai (Nietzsche). Parodant, kad būtis nėra esinys ir užginčijant metafizinį kalbėjimą apie būtį, lieka vienintelė, Antano Maceinos žodžiais tariant, „*visai ko kito*“ nei esinys, arba kitaip – niekio, perspektyva. Heideggeris, atsigręždamas į metafizikos esmę, parodo, kad būtis metafizikoje nuo pat pradžių ir esmingai yra niekis. Tai vidinė Vakarų mąstymo logika. Anot Ritos Šerpytytės, „atskirtų epochų metafizikos istorija yra buvusi ne kas kita, kaip palaipsnis Niek(i) o kaip Būties prasmės ir jos tiesos pasirodymas“ (Šerpytytė 2007: 315). Būtiškojo būties bruožo išryškinimas leidžia naujai pažvelgti ir į ontologinį skirtumą bei jį reformuluoti kaip skirtumą tarp pagrindo ir be-pagrindybės, arba kitaip – kaip skirtumą tarp esinio ir niekio. Heideggerio atverta niekio perspektyva išvestų metafizikos nihilistinės prigimties svarstymo link, taip pat parodytų galimybę persvarstyti skirtumo problemą.

Išvados

1. Analizuojant Heideggerio ontologinio skirtumo sampratą, išryškinama, kad drauge tai yra ir pačios metafizikos permąstymas. Parodomas ontologinio skirtumo dviprasmiškumas. Viena vertus, jis yra tai, iš ko kyla pati metafizika ir kame ji yra savo esmėje. Taip metafizika pamatoma kaip nuolatinis ontologinio skirtumo „rodymasis“. Antra vertus, tai, kad Heideggeris patį skirtumą padaro

filosofine problema, verčia permąstyti patį skyrimąsi, t. y. užklausiama skirtumo esmė.

2. Metafizikos tradicija nuolatos bandžiusi skirti būtį nuo esinių. Tačiau, Heideggerio teigimu, Vakarų filosofija skirtumą tarp būties ir esinio supranta tik kaip tam tikrą tvarką. Taip išryškinamas būties vertybinis, o ne būtiškasis charakteris. Taigi „būties užmarštis“ drauge yra ir ontologinio skirtumo užmarštis. Vadinasi, ontologinio skirtumo esmė gali būti pamatyta tik iš naujo randant prieigą prie pačios būties ir išryškinant jos skirtingumą nuo esinio.
3. Laikantis prielaidos, kad jei tiesos samprata klaidinga, tai ir prieiga prie svarstomų problemų klaidinga, permąstoma tiesos esmė. Klasikinę tiesos sampratą Heideggeris pamato kaip nepakankamą keliant būties klausimą. Jis pateikia tiesos kaip išsišakojančios į ontinę ir ontologinę sampratą. Būtent tai atveria galimybę kelti klausimą apie būties tiesą. Įžvelgtas skirtumas tarp ontinės ir ontologinės tiesų nuo metafiziškai suprasto skirtumo grąžina prie ontologinio skirtumo sampratos.
4. Ontologinio tiesos aspekto išskyrimas leidžia naujai kelti pagrindo klausimą. Esiniai (ontinė plotmė) yra palaikomi ir grindžiami būties (ontologinė plotmė). Tačiau būtis nėra esinys ir ji tegali būti pamatoma kaip pagrindo nebuvimas, *be-pagrindybė*. Taip atskleidžiamas būtiškasis, o ne vertybinis būties charakteris. Drauge išryškėja ir kitas ontologinio skirtumo matmuo – kad tai yra skirtumas tarp esinio ir *ne-esinio*, arba kitaip – niekio.

LITERATŪRA

Bell, J. A. 1998. *The Problem of Difference: Phenomenology and Poststructuralism*. Toronto–Buffalo–London: University of Toronto Press.

Derrida, J. 1982. *Margins of Philosophy [1972]*. Trans. A. Bass. Brighton: Harvester Press.

Heidegger, M. 1989. *Die Grundprobleme der Phänomenologie [1927:1975]*. Vol. 24. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Heidegger, M. 1992a. Kas yra metafizika [1929], in *Rinktiniai raštai*. Vert. A. Šliogeris. Vilnius: Mintis.

Heidegger, M. 1961. *Nietzsche*. Ed. 1. Aufl. Vol. 2. Pfullingen: Neske.

Heidegger, M. 1992b. Nyčės žodis „Dievas mirė“ [1943], in *Rinktiniai raštai*, Vert. A. Šliogeris. Vilnius: Mintis, p. 168–216.

Heidegger, M. 1977. *Sein und Zeit [1927]*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Heidegger, M. 1995. *Vom Wesen des Grundes [1929]*. Frankfurt A. M.: Vittorio Klostermann.

Heidegger, M. ir Gadamer, H.-G. 2003. *Meno*

kūrinio ištake, vert. T. Sodeika ir J. Jonutytė. Vilnius: Aidai.

Heideggeris, M. 2004. Metafizikos įvadas, vert. T. Sodeika. *Žmogus ir žodis*, IV: 45–63.

Langan, T. 1959. *The Meaning of Heidegger: A Critical Study of an Existentialist Phenomenology*. New York: Columbia University Press.

Pöggeler, O. 1995. *Martin Heidegger's Path of Thinking*. Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press International.

Sabolius, K. 2000. Heideggeris ir ikisokratikai, *Žmogus ir žodis* II (4): 34–45.

Schmidt, D. J. 1988. *The Ubiquity of the Finite : Hegel, Heidegger, and the Entitlements of Philosophy*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Šerpytytė, R. 2007. *Nihilizmas ir Vakaru filosofija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Vail, L. M. 1972. *Heidegger and Ontological Difference*. University Park and London: The Pennsylvania State University Press.

ONTOLOGICAL DIFFERENCE AND METAPHYSICS

Jolanta Saldukaitytė

S u m m a r y

The problem of the “ontological difference” and its relation to metaphysics in Heidegger’s philosophy is discussed. The ontological difference is presented as the origin of metaphysics and as its very possibility. In addition, the problem of how being and entities have been separated in the metaphysical tradition and why Heidegger calls this separation the “forgetfulness of difference” is analyzed. In contrast, conceiving the truth as arising from a split between the ontic and the

ontological presents the possibility to see the ontological difference itself. An insight into the ontological difference and the conception of ontological truth open the possibility of re-wakening the *Grundfrage*, the question of ground, and to see the ground (reason) as an abyss (*Ab-grund*).

Keywords: ontological difference, metaphysics, truth, ground.

Iteikta 2009 11 04